
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Lahuerta Reig, Jordi. *Xarxes personals i trajectòries de joves fills d'immigrants : un estudi de sis casos des de la perspectiva relacional*. Treball de Final de Grau (Universitat Autònoma de Barcelona), 2025 (Sociologia)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/324554>

under the terms of the  license.

Xarxes personals i trajectòries de joves fills d'immigrants: un estudi de sis casos des de la perspectiva relacional



Treball Final de Grau

Facultat de Sociologia i Ciències Polítiques

Curs 2024-25

Autor: Jordi Lahuerta Reig

Tutor: Joel Martí Olivé

Doble Grau de Sociologia i Estadística Aplicada

Resum

Aquest estudi, amb un enfoc relacional i de curs de vida, analitza les xarxes personals de sis joves fills d'immigrants que viuen en municipis rurals de Lleida. El disseny mixt, qüestionari egocèntric de 25 alteri i entrevistes en profunditat, revela xarxes heteròfiles per origen, però homòfila en educació i pobres en capital social instrumental. Els canvis més abruptes coincideixen amb el pas als estudis postobligatoris i la mobilitat fora del poble, mentre que l'entrada a l'ESO només amplia lleument els contactes. L'autoidentificació, la trajectòria educativa i la classe social modelen la diversitat i la proximitat dels vincles. Alhora, el context rural afavoreix oportunitats heteròfiles a la primària però accentua la segregació en etapes posteriors.

Paraules clau: joves fills d'immigrants, homofília, xarxes personals, curs de vida, punts d'inflexió, autoidentificació, context rural

Resumen

Este estudio, con un enfoque relacional y de curso de vida, analiza las redes personales de seis jóvenes hijos de inmigrantes que viven en municipios rurales de Lleida (España). El diseño mixto, cuestionario egocéntrico de 25 alteri y entrevistas en profundidad, revela redes heterófila por origen, pero homófilas en educación y con escaso capital social instrumental. Las rupturas más bruscas coinciden con el paso a los estudios postobligatorios y la movilidad fuera del pueblo, mientras que la entrada en la ESO solo amplía ligeramente los contactos. La autoidentificación, la trayectoria educativa y la clase social modelan la diversidad y la cercanía de los vínculos. A su vez, el contexto rural fomenta oportunidades heterófilas en primaria pero acentúa la segregación en etapas posteriores.

Palabras clave: jóvenes hijos de inmigrantes, homofilia, redes personales, curso de vida, puntos de inflexión, autoidentificación, contexto rural

Abstract

Using a relational and life-course perspective, this study examines the personal networks of six young adult children of immigrants living in rural towns of Lleida (Spain). A mixed-methods design, an egocentric questionnaire of 25 alters and in-depth interviews, reveals networks that are heterophilous by origin yet homophilous by education, with limited instrumental social capital. The sharpest shifts occur when moving into post-compulsory studies and relocating outside the village, whereas entering lower-secondary school (ESO) only slightly broadens contacts. Self-identification, educational trajectory and social class shape the diversity and perceived closeness of ties. The rural context creates heterophilous opportunities in primary school but intensifies segregation at later stages.

Keywords: children of immigrants, homophily, personal networks, life course, turning points, self-identification, rural context

Agraïments

En primer lloc, vull agrair a tots els professors i professores que, al llarg d'aquests anys a la facultat, m'han transmès els coneixements que avui em permeten elaborar aquest treball. Un agraïment especial a en Joel Martí: la seva supervisió i els seus consells han estat determinants per tirar-lo endavant.

També estic profundament agraït a la meva família i als amics, perquè al seu costat tot és més fàcil. Igualment, vull donar les gràcies a totes les persones que es van oferir a ajudar-me a localitzar participants, el seu suport i la seva predisposició van ser indispensables per avançar en la recerca. I, com no, als sis entrevistats, que em van dedicar una part del seu temps i han fet possible aquesta investigació.

Índex

1.	Introducció.....	4
2.	Marc teòric.....	6
2.1	La perspectiva relacional i xarxes socials.....	6
2.2	Les trajectòries de vida.....	7
2.3	Jove fill d'immigrant	9
2.4	Entorns relacionals dels fills d'immigrants	10
3.	Objectius.....	12
4.	Disseny	13
4.1	Estratègia metodològica	13
4.2	Context estudiat.....	13
4.3	Població i mostra	15
4.4	Instruments	15
5.	Resultats	17
5.1	Composició de les xarxes	17
5.2	Evolució de les relacions	22
5.3	Relacions i autoidentificació territorial	25
6.	Conclusions	28
7.	Bibliografia.....	32
8.	Annex	35
8.1	Qüestionari de la xarxa personal	35
8.2	Guió entrevista semi-estructurada	37
8.3	Trajectòries de la mostra.....	39
8.4	Figura literària	40

1. Introducció

La immigració és un tema que està a l'ordre del dia. Segons dades de l'INE, a desembre de 2024, a Espanya hi havia més de 6,7 milions de persones amb nacionalitat estrangera. Aquesta població cada cop té més pes demogràfic i se situa contínuament al centre del debat mediàtic i polític. Alhora, s'hi detecta una situació de segregació social, geogràfica i laboral que condiciona els recursos i oportunitats als quals els immigrants poden accedir, enmig de discursos i arguments polaritzadors que sovint incentiven el rebuig cap a la immigració.

Aquest treball vol entendre com el fet de ser fill d'immigrants pot condicionar la configuració del capital social i la construcció de la identitat. S'analitza fins a quin punt aquest origen influeix en les oportunitats de crear vincles socials diversos i útils, així com en les formes d'autoidentificació dels joves que han crescut entre dues cultures. En aquest sentit, l'elaboració de polítiques públiques que reconeguin i promoguin la diversitat relacional pot contribuir a una societat més cohesionada, justa i equitativa.

A més, aquest estudi se centra en l'àmbit rural, un entorn sovint oblidat i on la immigració té un impacte important i creixent. És un procés demogràfic que ajuda a frenar l'“èxode” rural i l'envelliment de la població, ja que molts dels nouvinguts són joves i, en alguns casos, acaben reagrupant o formant una família. Tot i el pes creixent d'aquest fenomen en l'àmbit rural, no s'ha estudiat prou en aquest context, on la segregació i les dinàmiques socials poden ser diferents de les d'un entorn urbà. No puc obviar, a més, la meua pròpia procedència lleidatana, una zona rural de Catalunya, que m'aporta una motivació emocional i pràctica, ja que és on tinc més contactes.

Per això, amb aquest treball busco respondre a la pregunta: “Com es configuren i evolucionen les xarxes dels fills d'immigrants a la zona del Pla d'Urgell i les Garrigues?”. M'interessa observar la forma d'aquestes xarxes personals, quins són els seus punts de canvi, i posar èmfasi en l'homofília, la segregació i l'impacte que aquestes xarxes tenen en la seva visió i definició de la figura de l'“immigrant”.

Una mirada a la literatura ens mostra que els estudis sobre xarxes personals de persones immigrants són nombrosos, però majoritàriament centrats en població adulta. Algunes recerques rellevants tracten temes com la clusterització o l'homofília dins les xarxes de persones immigrades. Dins la població jove, resulten especialment interessants els fills d'immigrants i aquells que, tot i haver nascut a fora, han estat escolaritzats aquí des de

petits. Són dues poblacions sovint etiquetades com a immigrants, tot i tenir sovint més en comú amb el país on viuen que amb el d'origen dels seus pares. La seva socialització s'ha desenvolupat principalment a Espanya, és on han viscut la infància i l'adolescència, s'han escolaritzat i han establert els primers vincles socials fora de la família.

També hi ha literatura amb una perspectiva més longitudinal que explora els canvis que viuen les xarxes socials amb el temps. Aquest enfocament es pot connectar amb les teories dels "turning points", desenvolupades especialment en l'àmbit de la criminologia, que identifiquen moments vitals que poden ser punts clau per modificar la trajectòria. En aquest treball, m'interessa explorar quins són els punts de canvi en les xarxes personals dels fills d'immigrants i com es produeixen.

El fet de connectar les xarxes socials juvenils amb la immigració i, alhora, adoptar una mirada des del curs de vida fa que aquesta recerca sigui força inèdita en el context català, i encara més dins del context rural.

Per respondre a la pregunta de recerca, es durà a terme un estudi de xarxes personals a través d'entrevistes a joves fills d'immigrants. L'entrevista constarà de dues parts: una primera per explorar la seva xarxa social actual, i una segona per abordar la seva trajectòria des d'una perspectiva més longitudinal i profunda. Cal tenir en compte que només podrem accedir a una reconstrucció subjectiva del passat i present de la seva xarxa.

2. Marc teòric

Els pilars fonamentals de la meua recerca seran: la perspectiva relacional, les xarxes personals i la trajectòria de vida, que constituïran la meua mirada per aproximar-me i analitzar els entorns relacionals dels fills d'immigrants, el meu objecte d'estudi.

2.1 La perspectiva relacional i xarxes socials

La perspectiva racional difereix de l'atributiva en el sentit que situa al centre d'interès la interacció social i desplaça els atributs i característiques individuals, que són les protagonistes de la perspectiva atributiva. S'argumenta que la unitat base de la sociologia han de ser les interaccions i no tant els individus i els seus atributs en si (Lozares, 1996, 2005). Tanmateix, situar les relacions al centre de l'anàlisi no significa ignorar els atributs, que ens faria perdre capacitat de comprensió de la realitat. Per exemple, en el nostre estudi és molt interessant tenir en compte atributs relacionats amb l'origen i l'etnicitat dels individus, a través dels quals podrem explorar l'homo/heterofília de les xarxes i la segregació.

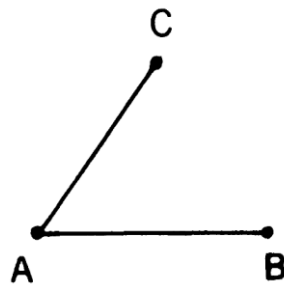
L'observació de l'estructura, composició i dinàmiques de la xarxa permet entendre com es configuren les oportunitats i l'entorn d'interacció del subjecte. Aquest entorn influeix en la seva interpretació del món, al mateix temps les seves motivacions poden transformar les relacions, generant una dinàmica recíproca entre xarxa i acció (Lozares, 1996). A això cal afegir la capacitat d'agència de l'individu, marcada per la seva personalitat i, sobretot, experiència. Aquesta visió parteix d'una comprensió estructural, però no determinista, i s'alinea amb un enfocament interaccionista que posa l'accent en la càrrega simbòlica de les interaccions i les expectatives que aquestes generen (Goffman, 1956).

La conceptualització relacional del treball ens permet fugir de definicions normatives i ambigües per parlar de la integració dels immigrants (Herrera, 1994). Des d'una perspectiva relacional, descrivim la integració com enllaços entre gent amb atributs i característiques diferents. Fent que una aproximació a entendre com són els enllaços pot ser molt útil per diferenciar: vincles heteròfils o de *bridging*, que connecten grups diversos i afavoreixen la integració, i els homòfils o de *bonding*, que reforcen la cohesió dins del mateix grup (Lozares et al., 2013).

De fet, Lozares i Verd (2011) parlen de la retroalimentació que existeix entre la cohesió i l'homofília. L'homofília es tradueix a què la similitud en característiques redueix la

distància social, d'una manera molt simplificada “la similitud engendra connexió” (McPherson et al., 2001). Amb qui es relaciona algú i com ho fa és resultat de la combinació entre les oportunitats demogràfiques (probabilitat de compartir espai amb algú) i l'efecte selectiu (amb qui decideix el subjecte passar temps). McPherson et al. (2001) assenyalen la importància d'una perspectiva longitudinal i transversal per entendre l'homo/heterofilia, ja que les relacions són un procés dinàmic i les xarxes estan travessades simultàniament per múltiples característiques i grups socials.

Un altre concepte clau, són els vincles forts i febles, que es diferencien essencialment per la confiança i proximitat de la relació. Segons Granovetter (1973) utilitzant l'exemple de la triada¹ (Il·lustració 1) argumenta els vincles forts generen xarxes tancades, mentre que els vincles febles actuen com a ponts entre grups diferents, facilitant l'accés a informació nova i afavorint la mobilitat social. Tot això suggereix la importància dels llaços dèbils per crear relacions de *bridging* que generin integració connectant grups que si no estarien aïllats i, possiblement, segregats.



Il·lustració 1: Triada de prohibida de Granovetter (1973)

2.2 Les trajectòries de vida

El paradigma del curs de vida és àmpliament útil per entendre la situació d'un subjecte, ja que l'experiència i les decisions passades acabaven marcant inevitablement el seu futur (Elder, 1994). Dins d'una perspectiva relacional cal notar que l'entramat de relacions se situa enmig d'una història individual i social (Verd i López, 2011) que servirà per fer un pas més enllà i, alhora, trencar amb l'estatisme estructuralista. Les interaccions ben

¹ Si hi ha vincles forts entre A i B i entre A i C, entre B i C hi haurà d'haver algun enllaç (fort o dèbil). La importància dels enllaços dèbils neix de que poden ser ponts (la única connexió entre dos grups). En el cas de ser un enllaç fort es crearia la situació de la tirada i deixaria de ser pont, hi hauria més d'una connexió entre els grups.

precedides de tot un seguit de relacions que marquen la forma de la xarxa personal i el subjecte en si.

En el context d'aquesta perspectiva apareixen quatre conceptes clau (Elder, 1998; Verd i López, 2011; Edmonston, 2013):

- Trajectòria: Patrons llargs d'estabilitat o moviment, una successió de situacions que es viuen al llarg de la vida.
- Transicions: Moments on hi ha canvis a trajectòria i de les relacions individuals, es podria definir com un canvi d'etapa.
- “Turning points” (Punts d'inflexió): Són tipus de transicions que representen canvis importants en la trajectòria, són canvis transcendents en el curs d'aquesta. La importància del fet en concret i si s'ha de considerar punt d'inflexió dependrà en gran manera de les característiques del subjecte. Sampson i Laub (2005) utilitzen aquest concepte en el camp de la criminologia per parlar dels moments de la vida que marquen un gir dràstic a la trajectòria delinqüencial, per exemple canviar-se de ciutat o de feina.
- Timing: El context històric on es desenvolupa la trajectòria i també en quin moment de la trajectòria es situen els esdeveniments. Cal tenir en compte que l'individu pot estar immers en diferents grups socials amb varietat de rols i timings.

A aquests conceptes cal sumar les consideracions sobre: el context sociohistòric on està l'individu; el timing dins de la pròpia vida i trajectòria; la interdependència entre persones que porta a les influències recíproques; i no oblidar la capacitat d'agència dels individus dins de les limitacions i l'estructura d'oportunitats (Elder, 1998; Verd i López, 2011).

A més cal tenir molt en compte que aquesta trajectòria és a l'hora sincrònica i diacrònica, ja que es desenvolupa al mateix temps en diferents esferes a diferents ritmes i, per altra banda, la situació del subjecte és resultat de l'acumulació de tot a una història viscuda (Lozares i Verd, 2008).

Aquesta visió sobre la trajectòria també s'entrelliga amb les xarxes socials, pel fet que com Elder (1998) ressaltava, els individus tenen agència pròpia, però les decisions que constitueixen la història no es fan en un buit social, estan immersos en un marc d'oportunitats i constriccions socials. La combinació de les xarxes amb la de la trajectòria ens permetrà entendre en quin entorn de relacions s'ha desenvolupat la vida d'un subjecte,

i alhora veure aquesta evolució ens deixa entendre com s'ha arribat a la xarxa actual i quin significat tenen les diferents interaccions més enllà de la foto. És a dir, l'entorn d'interacció serveix per entendre la història del subjecte i la mateixa història permet entendre la situació actual de l'individu.

Amb tot això els conceptes que tindran una importància més significativa seran els relatius a les transicions i els punts d'inflexió perquè una part important del treball és detectar quins punts interpreten els subjectes que són significatius per la seva trajectòria de vida. Per altra banda, la visió a doble partida de xarxa i història de vida ens permetrà entendre com la xarxa ha anat influint al subjecte al llarg del temps i com s'explica i quin significat té la forma actual de l'entorn relacional del subjecte. Tanmateix, en tot moment s'ha de tenir en compte que estarem treballant amb una reconstrucció del subjecte, per tant, no tindrem accés a la realitat objectiva sinó que captarem una reinterpretació del passat des de la memòria.

2.3 Jove fill d'immigrant

Els fills d'immigrants són una categoria sociològica complexa que ha despertat un interès creixent a mesura que s'ha consolidat la “segona generació”, amb dinàmiques pròpies que articulen un diàleg constant entre la cultura d'origen dels pares i la societat d'acollida on han crescut.

Tot i que sovint s'utilitzi el concepte “immigrant de 2a generació” pot resultar imprecís, ells no han immigrat mai (Checa & Montserrat, 2014; Barquín, 2009). Encara que neixen al país receptor poden continuar parint discriminacions i generant una identificació molt complexa en ple diàleg entre el context familiar i l'entorn (Gualda, 2008). Per reconèixer experiències i trajectòries diferents, és útil la distinció entre “generació 1,5”, arribats de petits, i “2a generació”, nascuts aquí (Gualda, 2010).

En aquesta línia, els fills d'immigrants reben una influència cultural dual: la família els transmet els valors, pràctiques i llengua d'origen, mentre que a l'escola i al carrer es socialitzen segons els criteris del país d'acollida (Grabelli, 2010). Aquesta paradoxa s'accentua quan el llenguatge dominant a casa divergeix del que s'utilitza fora (Martín, 1986).

Aparicio i Portes (2014) proposen l'assimilació segmentada per assenyalar que la integració tenir barreres diferents segons l'àmbit, generant assimilació en uns aspectes i no en d'altres. L'estudi longitudinal ILSEG (2008–2012) destaca determinants com el capital humà dels pares, les expectatives i el suport intergeneracional, la composició familiar i les experiències de discriminació modelen de manera crucial els processos d'integració.

Si mirem els fills d'immigrants cal veure com afronten una doble condició: són joves i de famílies immigrades (Alarcón, 2010). Sent un col·lectiu molt heterogeni, hi ha diferents situacions familiars, nacionalitats i contextos socioeconòmics. Enmig d'aquesta identificació híbrida, sovint els defineix més la similitud amb altres joves del seu mateix entorn socioeconòmic que el país d'origen dels pares.

En resum, a l'hora d'utilitzar els fills d'immigrants com a objecte d'estudi ens hem d'allunyar de les prenocións que ens fan veure igual els joves immigrants i els fills d'immigrants, ja que la identitat i situació social és molt diferent. A més, cal tenir en compte la importància d'altres característiques com el capital humà dels pares o el context socioeconòmic. I en ser joves estem davant d'un col·lectiu molt dinàmic amb problemàtiques i característiques particulars i transversals.

2.4 Entorns relacionals dels fills d'immigrants

Si donem una ullada a la literatura veiem com l'entorn relacional de la població immigrant és molt rellevant, ja que condiciona aspectes clau com la segregació, suport social, capital social, autoidentificació, etc. Que acabaran impactant a la seva vida en aspectes tan importants com la possibilitat d'ascens social, el suport social o assimilació cultural i estructural.

En la literatura dedicada a l'estudi dels entorns relacionals dels immigrants, un corrent important qüestiona l'assimilacionisme clàssic, que assumeix que l'heterofília l'aculturació creix linealment amb el temps (Rumbaut, 2001). En canvi, estudis més recents mostren que, malgrat els anys, molts migrants mantenen vincles co-ètnics: ja sigui destacant la influència de la situació i el projecte migratori (Bolívar et al., 2015), o subratllant el paper de la cohort de naixement i, especialment, de l'estatus i del capital humà (Cañadas et al., 2024).

Lubbers et al. (2007) i Gualda (2008) mostren que la identificació dels fills d'immigrants és un procés dinàmic i està íntimament lligat a les xarxes socials donat que l'estructura, el significat i la composició dels vincles influeixen en com els individus es perceben a si mateixos i al seu entorn. Tanmateix, també pot actuar l'efecte selectiu de l'homofília, fent que aquells que s'identifiquen més amb el país d'acollida construeixin una xarxa amb més nadius (Leszczensky et al., 2016). Això obre un debat sobre la causalitat: la identificació modela les xarxes alhora que les xarxes modelen la identificació.

Així doncs, s'ha d'analitzar com són les xarxes i desxifrar el significat de les diferents relacions per poder entendre com les relacions impacten als fills d'immigrants.

3. Objectius

Amb tot això, veiem com les xarxes socials son una gran eina per estudiar el fenomen migratori. L'entramat de relacions dels migrats permet poder situar-los a l'estructura social (tant macro com micro) els que ens apropa molt a entendre com veu el món i, evidentment, qui és el seu món. Tanmateix, amb aquesta revisió a la literatura es noten dos mancances, primer, falta algun treball que explori les xarxes d'immigrants més joves i de 1a o 1,5a generació. I segon, una literatura que explori més a fons l'evolució de les xarxes afegint-hi un component qualitatiu per poder explicar els canvis.

Per això aquest treball té com objectiu general estudiar les xarxes de joves fill d'immigrants o immigrants que han fet la primària aquí i entendre la seva evolució buscant quins son els punts claus d'aquesta. Més específicament els meus objectius seran:

O1) Descriure l'estructura i composició de les xarxes personals de fills d'immigrants.

O2) Identificar la seva evolució

O2.1) Quins son punts d'inflexió o transicions importants a la trajectòria de les xarxes personals.

O2.2) Localitzar els espais socials i moments (extraescolar, escola, institut...) generadors de relacions heteròfiles.

O3) Comprendre el relació entre la autoidentificació territorial i la xarxa.

O3.1) Captar com ells mateixos identifiquen en relació al territori.

O3.2) Observar la influència de d'aquest autoidentificació a les seves relacions.

4. Disseny

Passant un pla més metodològic, quan parlem de les xarxes socials cal veure-les no només com una eina d'anàlisi i tenir en compte tres dimensions: la estructura de relacions; els actors i les seves connexions; i el significat de la xarxa i les relacions (Fuhse i Mützel, 2011). Per tant, té sentit la combinació de la metodologia quantitativa i qualitativa, per poder veure l'estructura i forma de la xarxa d'una forma objectiva i alhora entendre la significació pel subjecte, com ha evolucionat i la situació de les relacions en un context més macro (Bolíbar et al., 2013).

Bolíbar et al. (2013) ens mostren la utilitat dels models mixts en l'anàlisi de xarxes d'immigrants, la combinació de les dades estructurals i qualitatives de la xarxa permet una major comprensió amb aproximacions interessants elements com a la cohesió o la integració relacional.

4.1 Estratègia metodològica

Dins de l'estudi de xarxes socials existeix la perspectiva sociocèntrica, centrada en grups complets, i l'egocèntrica, que analitza les relacions a partir d'un individu (ego). Aquest treball adopta aquesta segona aproximació, estudiant la xarxa personal que envolta cada ego. Això ens dona una visió meso, on podem observar les connexions micro i com es connecta amb l'estructura social més macro (Molina, 2005).

En l'estudi de les xarxes personals, cal delimitar-ne la dimensió. De mitjana, una persona manté prop de 290 contactes actius, amb una gran variabilitat segons factors com el gènere, la classe social o l'edat (Molina, 2005). Ara bé, recollir tota aquesta informació mitjançant un qüestionari és inviable. Per això, es limitarà a 25 alteri, una xifra manejable que ja permet identificar grups i estructures rellevants dins la xarxa (McCarty, 2002).

4.2 Context estudiat

El treball se situarà a Lleida més concretament al nord de Les Garrigues, centrat a les poblacions de Juneda i Les Borges Blanques sent dos poblacions amb molt contacte, separats per poc més de 5km, i contextos socioeconòmics similars. Tot i que molts aspectes siguin bastant iguals cal notar que Les Borges Blanques és capital de comarca i

l'únic municipi de la comarca que supera el 5.000 habitants segons el cens de 2024 del Idescat.

Històricament, ha estat un territori fonamentalment dedicat al sector primari encara que actualment el sector serveis i industrial ha pres protagonisme. Per la seva banda, gran part de la immigració es dedica al sector industrial i, en un segon esglaó, al primari (amb molts immigrants irregulars).

Les dues poblacions tenen escola pública d'educació primària però només hi ha educació secundària i postobligatòria a Borges (on hi els van alumnes del nord de Les Garrigues³). El fet d'ajuntar diferents municipis a partir de 1r d'ESO pot marcar un canvi important a la configuració de les xarxes, poden aparèixer nous amics i es multiplica la quantitat i diversitat dels companys de classe.

A més, degut a la proximitat entre els pobles algunes activitats es fan amb participants de diversos municipis de manera que les relacions amb gent d'altres poblacions és habitual. Fent que les interaccions i relacions amb habitants dels pobles veïns siguin comunes.

La localització escollida és rellevant, ja que a les zones rurals hi ha presència d'immigració però la majoria de recerca se situa en entorns metropolitans. I presenta unes característiques relacionals particulars al ser nuclis petits amb cert contacte. Així mateix, els canvis a la xarxa que estem buscant poden ser ressaltar més aquí, on es produeix un canvi important amb cada salt d'etapa educativa (sobretot el contacte amb altres municipis a la ESO i limitació de estudis postobligatoris que poden obligar a desplaçament més enllà de la comarca i, fins i tot, província).

D'altra banda, el que fa diferent a aquesta zona respecte a altres més urbanes és que la segmentació és més forta però la conflictivitat més baixa. Fent que hi hagin grups molt homòfils i segregats però sense generar enfrontaments, donant-se una situació on cada grup viu pel seu costat amb poc contacte social donant lloc a una situació poc conflictiva.

³ Les Garrigues és una comarca poc habitada amb una densitat de 23,86 hab/km, segons l'INE, amb només 3 municipis (Juneda, Arbeca i Borges) per sobre dels mil habitants. Tot i els pocs habitants la geografia i la dificultat pels desplaçaments entre alguns municipis provoca una divisió entre Garrigues Altes, al nord, i Baixes, al sud. Principalment degut a la dificultat pel transport hi ha dos instituts públics amb estudis de secundària i postobligatoris, un a Les Borges Blanques i un altre a La Granadella, segons la zona de la comarca van a un o altre centre. A més, a Borges hi ha un segon centre concertat on es pot cursar la ESO.

4.3 Població i mostra

La població estudiada seran els joves fills d'immigrant de 20 a 25 anys de les poblacions anomenades anteriorment⁴. Una altra característica serà que hagin fet la majoria de l'educació primària a la mateixa població on han viscut durant l'adolescència⁵. I s'intentarà que el nivell d'estudis sigui postobligatori sense universitat⁶.

La mostra estarà l'origen dels pares intentant tenir representació de Romania, Senegal/Gambia i Marroc, les tres procedències més comunes. I es farà mitjançant un mostreig intencional estructural i s'utilitzarà l'estratègia de "bola de neu" per accedir a perfils que d'entrada no s'hagin trobat.

Tot i les dificultats la composició final de la mostra (vegeu la taula següent) és coherent i continua sent útil per a la investigació: (també s'indica l'etiquetatge que s'utilitzarà durant el treball)

	Home	Dona
Romania	-Nascut a Lleida (HR2 ⁷) -Vingut als 3 anys* (HRU)	
Marroc	-Nascut a Lleida (HM2)	-Vinguda als 6 anys** (DM2)
Senegal/Gambia	-Nascut a Lleida (HG2a) -Vingut als 8 anys (HG2b)	
*Cursant primer d'un grau universitari a Vic **Va deixar al universitat després del primer curs		

4.4 Instruments

Bàsicament s'utilitzaran dos instruments metodològics: qüestionari de xarxes personals i entrevista qualitativa.

⁴ La mostra ideal hauria incorporat més varietat de municipis de la zona per no tenir esbiaixat l'anàlisi per un lloc de residència concret. Malgrat diversos intents, no vaig poder accedir a cap persona més enllà de Les Borges Blanques i Juneda.

⁵ Donat que les onades migratòries a Lleida són importants a partir del 2005 cosa que fa difícil localitzar fills d'immigrants nascuts a Lleida d'entre 20 i 25 anys, així que finalment vaig optar per entrevistar gent que hagués cursat la majoria de l'educació primària aquí.

⁶ Finalment vaig entrevistar un jove romanès que, després de completar un cicle formatiu de grau mitjà i un de superior, cursava el primer any d'una carrera en una altra província. I la noia marroquina que, abans d'iniciar el grau superior que està cursant actualment, havia fet un primer curs universitari a Lleida.

⁷ L'etiquetatge té el següent significat: H/D (segons si és Home o Dona), R/M/G (si els pares són de Romania, Marroc o Gambia) i 2/U (estudis secundaris o Universitat). En el cas dels HG2 "a" i "b" s'utilitza per diferenciar-los.

- En relació als objectius:
 - Per respondre a l'O1, s'utilitzarà un qüestionari per identificar i caracteritzar els membres de la xarxa personal del subjecte.
 - Pel que fa a l'O2, es recollirà informació sobre l'origen i el moment de creació de les relacions i, a l'entrevista, es preguntarà com ha canviat la xarxa en diferents etapes, per detectar punts de canvi percebuts.
 - L'O3 s'abordarà amb la part de l'entrevista qualitativa centrada en l'autoidentificació i la influència dels significats a les relacions.
- **Disseny del qüestionari** (preguntes a annex): Es comença amb una breu caracterització de l'entrevistat. A continuació, es recullen dades sobre 25 alteri, mitjançant set preguntes sobre: tipus de relació, proximitat subjectiva, lloc de residència, nivell d'estudis, espai d'origen de la relació, origen dels pares i gènere. Finalment s'interroga per les relacions alter-alter (si es coneixen o no els diferents alteri) per poder dibuixar una xarxa unidireccional. En total es tarda 30 minuts.
- **Disseny de l'entrevista** (guió a annex): L'entrevista semi-estructurada (d'uns 60 minuts) té tres objectius: entendre la composició i estructura de la xarxa; reconstruir-ne l'evolució al llarg de la trajectòria educativa; i aprofundir en aspectes com el suport social, la influència de l'autoidentificació territorial i la importància subjectiva i instrumental dels enllaços.

5. Resultats

5.1 Composició de les xarxes

Per fer-se una visió global de les xarxes és il·lustratiu observar-ne les **mètriques estructurals**. La densitat revela que el noi amb pares marroquins presenta una xarxa amb poca interconnexió entre els seus contactes. En contrast, el noi romanès no universitari destaca per tenir una xarxa altament cohesionada, amb la densitat més elevada, 0,45 (vol dir que gairebé la meitat dels alteri es coneixen entre si) i el nombre més gran de cliques (42). Malgrat, pugui semblar contradir la densitat, aquest alt nombre de cliques indica presència de diversos grups socials (feina, gent del poble, grup de primària, de l'ESO...) i, per tant, diversitat d'informació.

En termes de clustering o grau de transitivitat global, destaca la noia marroquina amb un 77%, és a dir, una gran proporció de triades tancades. Aquesta xifra, combinat amb les altres mètriques i les dades qualitatives, reflecteix una xarxa organitzada en grups densos internament, amb molts vincles forts (Granovetter, 1973), però separats entre ells. La presència d'un subgrup lineal també eleva el percentatge en reduir el nombre de triades possibles.

Mirant la distància entre nodes de la xarxa es veu que el noi amb pares marroquins té un diàmetre de 6, el doble que la majoria. Això indica una xarxa poc densa i més dispersa, on la informació circula amb més dificultat, però que també pot facilitar connexió amb perfils diversos donant accés a més informacions variades.

Taula 1: Mètriques de les xarxes per cada ego

	Densitat	N cliques ¹	Grau mitjà	Clustering ²	Diàmetre
<i>noi M</i>	0.19	18	4.56	0.57	6
<i>noi R no Uni</i>	0.45	42	10.72	0.58	3
<i>noi G 1</i>	0.34	19	8.24	0.69	3
<i>noi G 2</i>	0.36	28	8.64	0.64	4
<i>noia M</i>	0.23	19	5.52	0.77	3
<i>noi R si Uni</i>	0.23	22	5.44	0.50	5

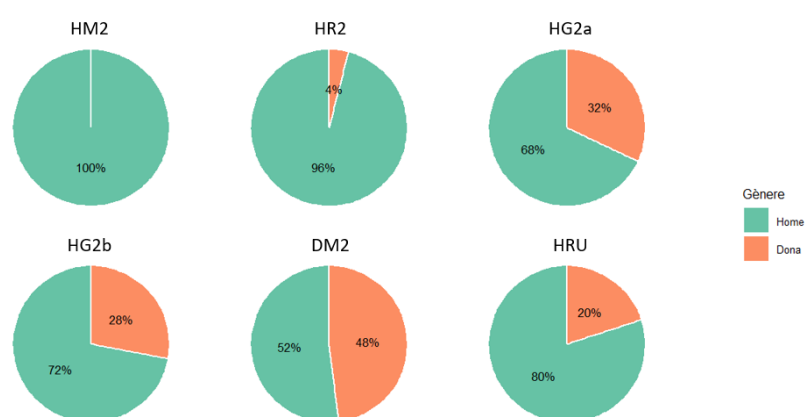
¹ Cliques màxim (si un esta englobat dins d'un de major no el conta)
² Triades tancades / Triades possibles (també anomenat grau global de transitivitat)

Les xarxes amb més densitat corresponen als tres egos que han mantingut vincles continus amb el poble (el noi romanès no universitari i els dos nois gambians), compartint espais

educatius i esportius amb companys de tota la vida. Tot i no ser les més transitives, es troben entre les primeres posicions, reforçant la idea de xarxes cohesionades i tancades.

En canvi, els egos que han marxat presenten xarxes més disperses, amb menor densitat i, sovint, diàmetres més grans. Ara bé, això no implica més heterofília: els nous contactes solen tenir característiques similars als anteriors, com es veu en el cas del noi romanès universitari, que continua envoltat de perfils similars als que té des de l'ESO, ja tenia molts contactes fills d'espanyols.

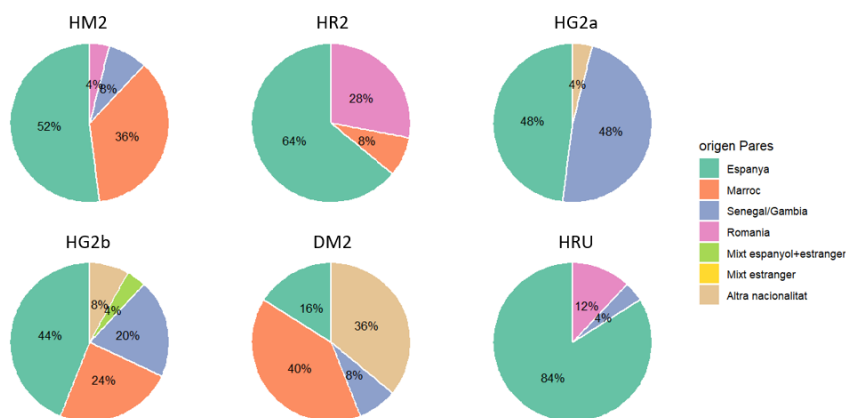
Pel que fa a **la composició de les xarxes** primer aspecte destacable és l'homofília de gènere, especialment entre els nois: cap d'ells té més d'un terç de noies a la seva xarxa. Cosa que concorda amb els patrons de la majoria dels segments de la població.



Il·lustració 2: Composició de les xarxes segons gènere

En relació amb l'origen dels pares dels alteri, la Il·lustració 3 mostra com l'homofília no és tan marcada com es podria esperar, tots tenen almenys tres nacionalitats dels pares. I en només en un cas (DM2) l'origen majoritari dels alteri és el mateix que el de l'ego.

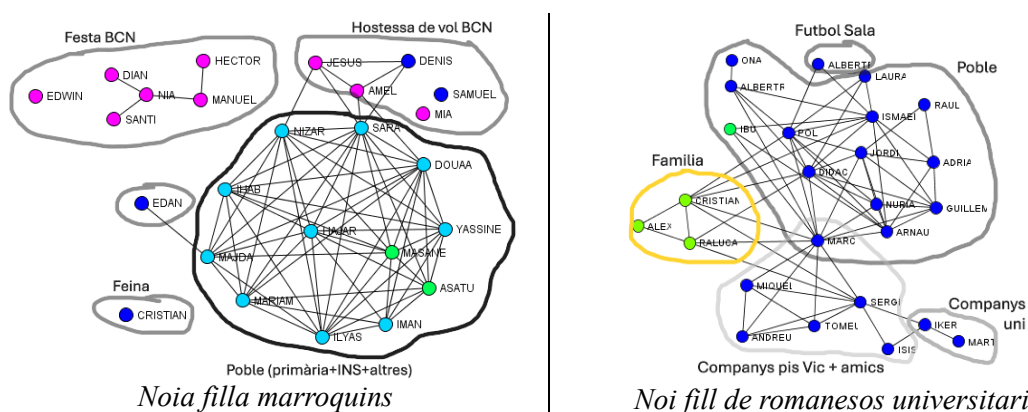
Si ens fixem amb la presència d'espanyols, als extrems hi ha el noi romanès amb un 84% d'alteri amb pares espanyols i la noia marroquina amb només un 16%. La resta xarxes en tenen entre un 44% i un 64%, i són els egos amb una trajectòria educativa menys marcada per la mobilitat. Destaca que la major presència de fills d'espanyols es correlaciona amb una més homofília.



Il·lustració 3: Composició de les xarxes per origen dels pares

La diferència entre la noia marroquina i el noi romanès universitari es pot explicar per les seves trajectòries, la primera va fer un curs d'hostessa de vol a Barcelona, on exclusivament va conèixer persones sud-americanes, i el segon ha començat a estudiar en una universitat concertada, amb fills de nacionals, a més, la xarxa del seu poble també era majoritàriament espanyola.

En general, els egos amb origen africà (Marroc i Senegal/Gàmbia) tenen una proporció significativa de contactes amb orígens del mateix continent, mentre que les xarxes dels d'origen romanès presenten menys diversitat.



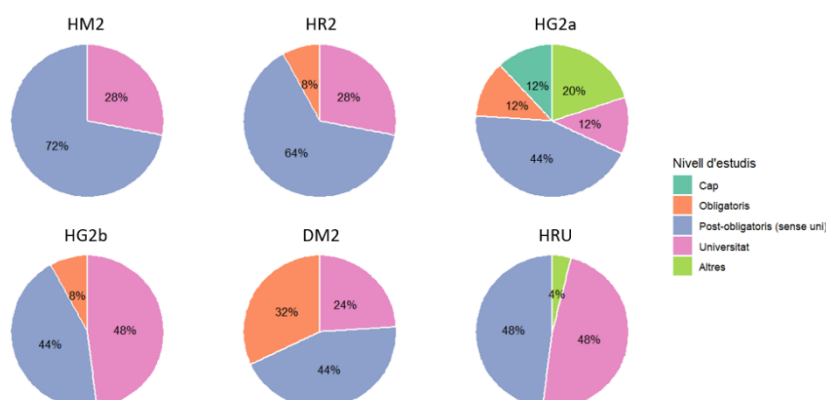
Il·lustració 4: Xarxes amb colors segons origen dels pares (el color blau fort representa pares espanyols, el verd clar romanesos i el blau fluix marroquins)

L'homofília educativa és més clara, tots tenen més d'un 40% d'alteri amb el mateix nivell educatiu. I només el noi romanès universitari i un dels nois gambians tenen xarxes on universitaris són majoritaris. L'altre noi gambià, en canvi, té molt poques relacions amb persones amb estudis universitaris.

Taula 2: Percentatge d'alteri amb el mateix nivell educatiu que ego

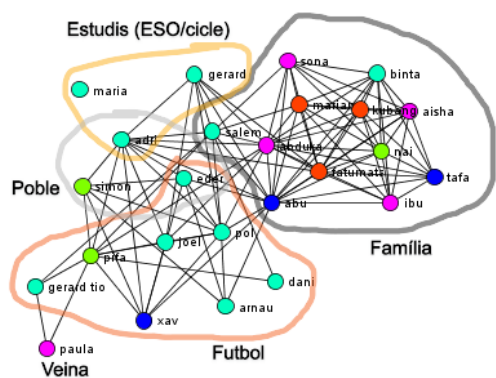
	HM2	HR2	HRU	DM2	HG2a	HG2b
Mateix nivell educatiu	72%	64%	48%	44%	44%	44%

Seguint McPherson et al. (2001), aquests casos es poden explicar per oportunitats demogràfiques: HG2b va fer batxillerat i conserva contactes d'aquella etapa, i el HRU actualment, fent universitat, es mou en cercles amb estudis superiors. En canvi, el HG2a té una xarxa vinculada al futbol, cicles formatius i institut, espais on el nivell educatiu és més semblant al seu.

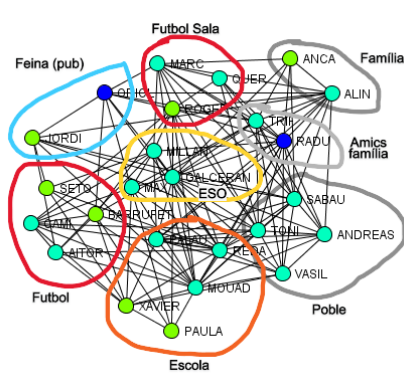


Il·lustració 5: Composició de les xarxes per nivell d'estudis

També afecta l'efecte de selecció: gustos i aspiracions personals influeixen els vincles i amistats. Ho mostra clarament el cas de la noia de pares marroquins va fer batxillerat i va començar la universitat, però només té un 24% d'alteri amb aquesta característica. En canvi, el contacte amb grups diferents del noi romanès no universitari pot generar una gran heterofília (té 7 contactes universitaris repartits amb 5 subgrups). El que contrasta amb el HG2a té diferents grups però tots del mateix àmbit, el futbol.



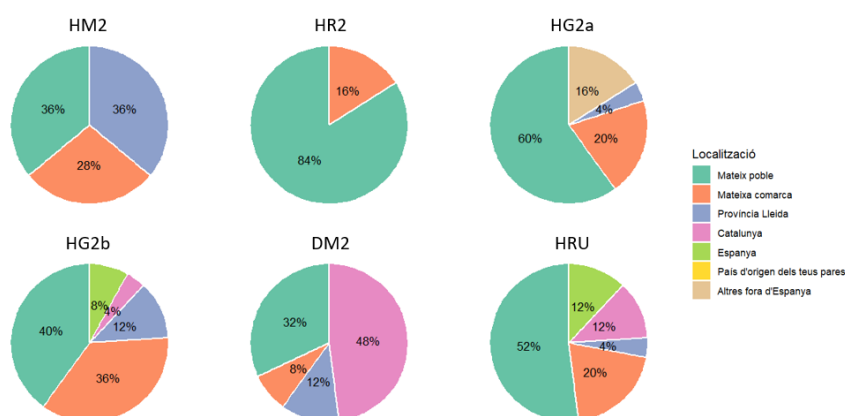
Noi fill gambians relacionat amb el futbol



Noi fill romanesos no universitari

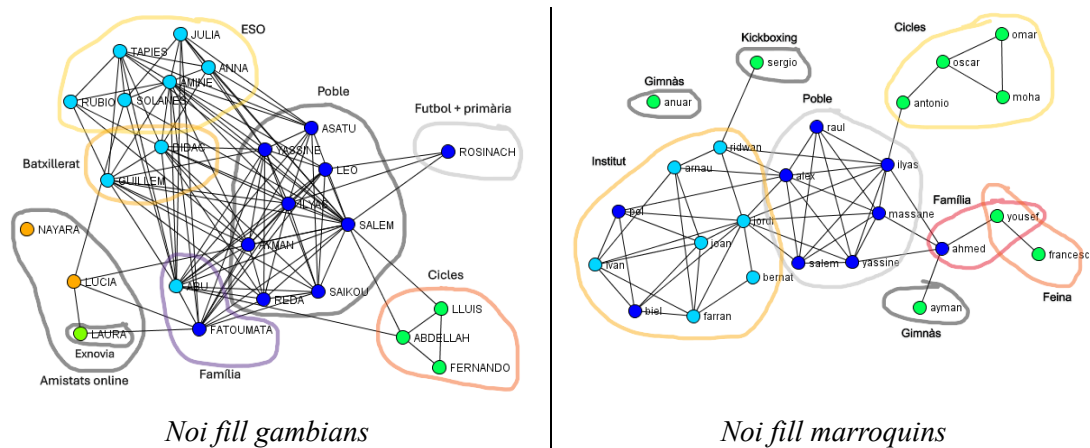
Il·lustració 6: Xarxes amb colors segons nivell d'estudis (a les xarxes el color verd representa universitaris, el turquesa postobligatoris sense universitat, el blau educació obligatòria, el roig cap estudi i el rosa altres estudis)

Les diferències en la composició geogràfica dels alteri venen molt marcades per la trajectòria educativa de cada ego, doncs, és un efecte directe de la mobilitat. El noi romanès no universitari ha estudiat sempre a Juneda i Borges, i tots els seus contactes són de la comarca. En canvi, la noia marroquina té un 60% de contactes fora de la comarca, després d'haver estudiat a Lleida i Barcelona.



Il·lustració 7: Composició de les xarxes per localització d'on viuen els alteri

És interessant comparar el HM2 amb el HG2b: tots dos han anat a estudiar a Mollerussa. Però el HG2b ja coneixia companys de l'institut i hi va arribar amb un amic del poble, mentre que el HM2 va haver de construir un grup d'amics pràcticament des de zero. De fet, al centre de la xarxa del HM2 els amics del poble/ESO però els seus contactes subjectivament més pròxims són el del cicle. Això es reflecteix amb tot un seguit de subgrups a la perifèria i en les seves mètriques (cliques, densitat, diàmetre...).



Il·lustració 8: Xarxes amb colors segons localització d'on viuen els alteri (blau fort mateix poble que l'ego, blau fluix mateixa comarca i verd mateixa província)

Les variables de localització i nivell d'estudis mostren clarament que les trajectòries vitals influeixen de manera significativa en la composició de la xarxa, fet que reforça la necessitat d'analitzar com aquestes xarxes han anat evolucionant.

5.2 Evolució de les relacions

Un dels objectius principals del treball era identificar canvis significatius en la trajectòria vital dels joves que influïssin en la configuració de les seves xarxes socials. Tal com es planteja al marc teòric, la distinció entre transicions i punts d'inflexió depèn sovint de la vivència subjectiva i de com aquesta es reflecteix en la xarxa.

Tots els egos van cursar l'ESO a l'institut públic de Borges Blanques. Aquesta etapa és descrita com un moment d'expansió social, però no com una ruptura relacional, ja que es manté el nucli de vincles de la primària.

Hi ha casos singulars com el del HR2 i l'HG2b, que van repetir curs. Mentre que el primer ho viu com una oportunitat per fer nous amics, el segon ho experimenta com una pèrdua de vincles incipients. La diferència s'explica per factors com l'edat, el moment migratori i la percepció personal.

Els punts d'inflexió més clars s'associen al pas als estudis postobligatoris, sobretot quan impliquen un canvi d'entorn i la necessitat de crear vincles des de zero. Quan aquest canvi es produeix sense vincles previs, l'impacte és més profund; en canvi, si es mantenen contactes coneguts, la transició és més suau.

Per exemple, la DM2 va fer un curs d'hostessa de vol a Barcelona i va incorporar un nou grup de contactes, majoritàriament sud-americans. A l'extrem oposat, el HR2 va estudiar sempre a Borges amb coneguts, fet que ha generat una xarxa densa i estable. El cas del HM2 és intermedi: tot i desplaçar-se a Mollerussa, va haver de construir nous vincles, alguns dels quals ara considera els més importants de la xarxa, mentre que els amics de tota la vida mantenen un lloc central.

Taula 3: Punts de transició i inflexió per cada ego

	Transició	Punt inflexió
HR2	ESO	-
HM2	ESO	Cicle a Mollerussa
HG2b	ESO	Repetir la 5é
HG2a	ESO	Cicle esports
DM2	ESO ¹	Anar a Barcelona
HRU	ESO	Canvi amics poble (2n ESO); anar a la universitat
¹ El salt a la ESO per a ella va representar poder-se apartar més del grup que li feia bullying		

Les activitats extraescolars tenen un impacte limitat, ja que els vincles que s'hi formen són habitualment localitzats i temporals. Una excepció és l'HG2a, que ha construït gran part de la seva xarxa al voltant del futbol, com a jugador i entrenador i cursant estudis molt relacionats.

En relació amb l'homofília i l'heterofília, no s'identifiquen moments concrets en què aquestes augmentin significativament. En general, les xarxes reflecteixen el grup que es té des de primària i es transformen lleugerament en etapes posteriors, on la composició més homogènia dels companys d'estudis postobligatoris tendeix a reforçar l'homofília, especialment l'educativa.

Tot i l'heterofília en l'origen dels pares al conjunt de la xarxa és rellevant el relat de la noia marroquina, que té una xarxa majoritàriament formada per fills d'immigrants, i els estudis postobligatoris han accentuat aquestes tendències homòfiles⁸. Ella explica com al seu cicle actual la classe es divideix clarament entre fills d'espanyols i d'immigrants, tot i la bona convivència:

“Aquí sí que hi ha grupets, en aquest cicle sí, però ens portem molt bé tota la classe en conjunt. Però cadascú es porta millor amb un grup. De fet, són només dos grups, els del nord i els del

⁸ Considerant homofília no amb una nacionalitat en concret sinó amb l'origen immigrant.

sud.[...]La classe està dividida: el grup que seu a l'esquerra i el grup que seu a la dreta. Al mig no seu ningú.[...] Entre tots ens portem molt bé, però aquell és el seu grupet i aquest és el nostre grupet.

[ENTREVISTADOR: I hi ha alguna diferència entre els dos grups?]

Bueno, al nostre tots som immigrants i al seu tots són espanyols.”

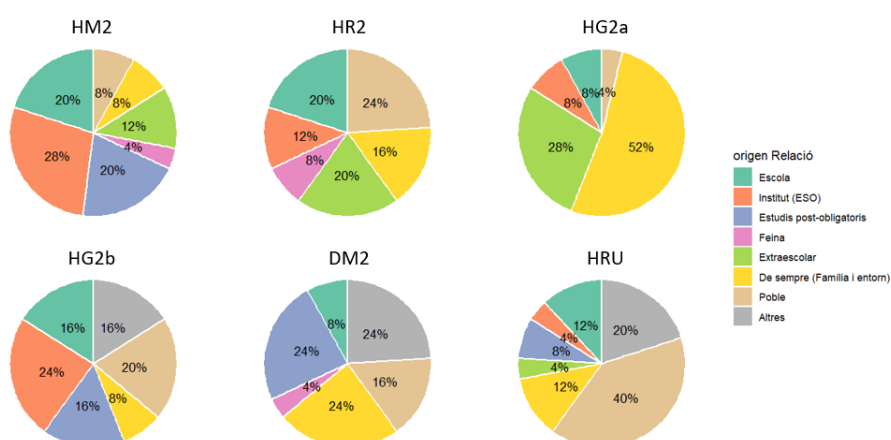
Noia de pares marroquins

El que contrasta amb el cas del HG2a que tots els contactes que manté del cicle mitjà d'esports són de pares catalans.

Els estudis postobligatoris poden tenir impactes molt diferents: el HG2a, tots els contactes que manté del cicle mitjà d'esports són de pares catalans; la DM2 a Barcelona durant curs d'hostessa de vol va conèixer majoritàriament fills d'immigrants i en manté 11 a la xarxa; i el HRU ja coneixia gent amb la qui va fer els cicle i tots els nous contactes van ser sud-americans però no hi ha mantingut el contacte.

En canvi, quan HRU ha anat a la universitat, aquest cop sense conèixer ningú, sí que ha afegit gent, tots espanyols, a la xarxa. Destacant que la composició segons l'origen dels pares dels amics del poble que concorda amb els alteri aportats als estudis postobligatoris.

Els estudis postobligatoris, a més de marcar punts de canvi, han reforçat l'homofília educativa, generant xarxes més homogènies per raó d'estudis. Aquest fenomen s'explica tant per l'efecte selectiu (relacions amb persones amb interessos i aspiracions similars) com per l'estructura d'oportunitats demogràfiques.



Il·lustració 9: Composició de les xarxes per origen de la relació amb ego

Finalment, cal destacar que els canvis educatius amb moviment social són els que tenen més potencial transformador. Tot i això, això no implica necessàriament més heterofília en l'origen dels contactes. Aquest aspecte, com s'explorà al següent apartat, pot estar influït per l'autoidentificació territorial, que sovint actua en paral·lel a les oportunitats relacionals en la configuració de la xarxa.

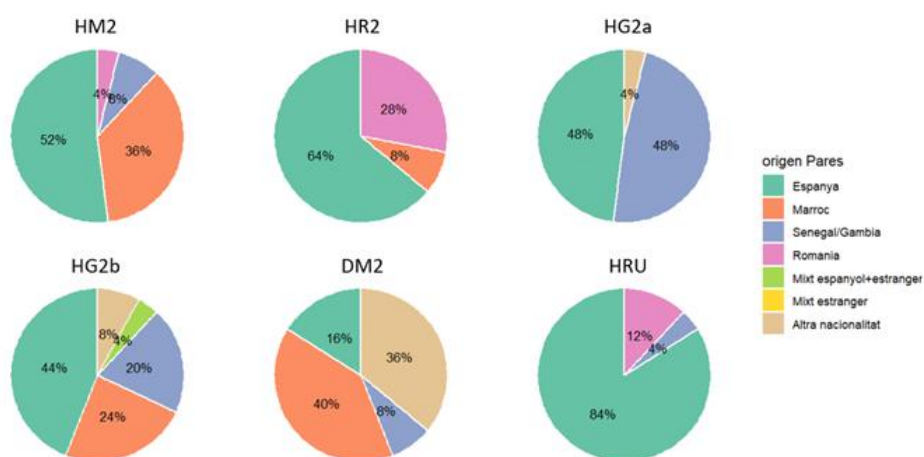
5.3 Relacions i autoidentificació territorial

Quan explorem la manera com els entrevistats entenen la seva autoidentificació territorial, observem que tots descriuen una identitat complexa i híbrida, influenciada tant per la cultura familiar com per les experiències personals al territori on han crescut. En general, identifiquem tres posicionaments diferents:

1. **Plena amb el país dels pares:** S'identifiquen completament amb els país dels pares. Ho afirmen amb contundència *“al final el més important és la sang”* (HM2).
2. **Amb el país dels pares amb matisos:** El país dels pares hi té un pes rellevant pel que fa a cultura i llengua a casa, però hi ha reconeixement d'Espanya com a lloc on s'han educat, crescut, fet la seva vida i és on veuen el futur: *“Al final a casa celebrem les festes de Romania i parlem romanès. Però clar, he crescut aquí, m'ha donat l'educació i hi veig el meu futur aquí”* (HR2).
3. **Mixta o compartida (50/50):** Es reconeix a parts iguals amb el país d'origen dels pares i amb Espanya. A diferència dels dos anteriors dona més importància al país on ha crescut i format la seva persona: *“tinc una part d'allà i una part d'aquí”* (HG2b) o *“soc un nen català que esta molt orgullós dels orígens dels seus pares”* (HG2a).

Cal tenir en compte que, tot i la mida reduïda de la mostra, els entrevistats situats a cada tipus d'autoidentificació corresponen a nacionalitats diferents, fet que pot indicar que les formes d'autoidentificació estan fortament condicionades per la cultura familiar i com es viu la identitat nacional a casa. És coherent pensar que l'autoidentificació pot variar segons la nacionalitat dels pares, ja que la cultura d'origen pot transmetre una relació amb el lloc d'origen molt diferent. A més, cal considerar diferents orígens poden representar realitats diferents a la societat de rebuda, tant pel que fa a oportunitats com a discriminacions.

També es detecta una relació entre la composició de la xarxa i la identificació de l'ego. Els dos joves que s'identifiquen plenament amb el país dels pares tenen xarxes amb una major presència de persones d'aquest mateix origen, més enllà del cercle familiar. En canvi, en els altres dos posicionaments (matisat i mixt), no hi ha cap correlació tan directa.



Il·lustració 10: Composició de les xarxes segons nacionalitat dels pares

A l'hora de parlar sobre què fa sentir algú proper, molts entrevistats mencionen gustos i vivències similars. Però destaca una idea que apareix de forma espontània: compartir experiències com ser fill d'immigrants o haver viscut situacions semblants facilita el vincle. A més, molts dels vincles d'infància estan marcats per les relacions prèvies dels pares. Tots els entrevistats tenen algú a la xarxa amb pares de la mateixa nacionalitat que hi és “de tota la vida” perquè són familiar o les famílies es coneixien⁹.

En els dos sentits és molt il·lustratiu el que va dir un fill de gambians:

[ENTREVISTADOR: I amb això de sentir-te proper, tu creus que el fet que també sigui algú que hagi emigrat o que sigui de pares de fora també et fa...?]

Ajuda bastant, la veritat. Perquè és com que passem tots per la mateixa situació. Perquè l'Amin, per exemple, a la primària se'n va anar a Marroc i llavors com que se'n va anar a Marroc es va perdre tot un curs. I l'Amin també. I Salem el mateix. Els nostres pares ja es coneixien perquè els dos són de Gàmbia. I potser relacionar-me més és més fàcil. Els marroquins que t'he mencionat també passen gairebé per la mateixa situació que jo. Si tots els nostres pares són immigrants, nosaltres som fills d'immigrants, hem nascut aquí, doncs és semblant, saps?

Noi fill de gambians

⁹ En l'àmbit rural fàcilment hi ha petites comunitats amb el mateix origen ja que l'elecció d'on immigres no és atzar. S'acostuma a anar a municipis on coneixes algú (familiar, amic o conegut que hi havia immigrat) i en pobles petits és fàcil mantenir i reforçar el vincle.

En resum, l'autoidentificació dels fills d'immigrants és un procés complex, en què intervenen múltiples factors: context familiar, xarxes comunitàries, trajectòria vital, espais escolars i experiències socials. El que queda clar, però, és que veure algú com un igual, haver viscut experiències similars, facilita el sentiment de proximitat i l'establiment de vincles. De la mateixa manera que no es poden ignorar els efectes de la classe que poden marcar igualment la identificació i la xarxa, ja hem vist la hemofília en capital educatiu i cultural.

6. Conclusions

Les conclusions del treball estan limitades pel temps i recursos que s'han pogut destinar al treball de camp, afectant sobretot a la mostra, que s'ha hagut de modificar. A més, s'ha de tenir en compte que s'han obtingut dades longitudinals a través d'entrevistes i, per tant, són reconstruccions del passat amb un inevitable biaix de memòria. En un altre sentit existeix una limitació en termes geogràfica, precisament perquè un dels interessos era la ruralitat i s'ha localitzat a una zona molt concreta fent que extrapolacions per altres contextos, sobretot els més urbans, puguin ser problemàtiques.

Una altra limitació important és que tampoc hi ha mostra d'autòctons que ens permetin fer la comparativa, tenir-la ens permetia aïllar millor l'efecte de ser fill d'immigrant. I ens permetria saber si les xarxes realment homòfiles són les dels fills d'espanyol, de fet hem vist com les xarxes amb més alteri d'aquest origen són les que menys diversitat tenen.

Tot i els dificultats s'ha pogut respondre als objectius d'aquest treball i podem extreure conclusions quant a: la forma les xarxes socials dels fills d'immigrants, els canvis rellevants en les seves trajectòries i els processos d'autoidentificació.

En primer lloc, pel que fa a la composició de les xarxes actuals, es pot observar una densitat variable i una heterofília considerable en relació amb l'origen dels pares, més elevada de l'imaginat inicialment. Tot i això, en alguns casos ja hi havia tendències homòfiles i als estudis postobligatoris s'han accentuat, reforçant la presència del grup majoritari, sigui d'origen immigrant o espanyol. En canvi, un aspecte que no havia previst és la forta homofília educativa: les persones amb estudis universitaris són clarament minoritàries a les xarxes analitzades. Això suggereix que la classe social (en particular el capital cultural i educatiu) pot ser més determinant que l'origen a l'hora d'explicar amb qui es relacionen els joves.

En aquesta línia, cal destacar que tots els egos mostren un suport social fort, però també una absència de capital social instrumental: gairebé cap d'ells és capaç d'identificar algú a la seva xarxa que els pugui facilitar l'accés a feina qualificada.

Pel que fa als moments de canvi en la xarxa, inicialment es podia pensar que l'entrada a l'institut (ESO) seria un punt d'inflexió, ja que és el primer moment en què poden escollir més lliurement les amistats. No obstant això, cap dels entrevistats descriu aquest pas com

un trencament, sinó més aviat com una ampliació de la xarxa, sovint amb un cert grau d'heterofilia (p. ex. “va ser el punt on vaig conèixer més gent diferent a mi”).

En la majoria dels casos els veritables punts d'inflexió es produeixen al pas als estudis postobligatoris, quan s'entra en nous entorns i es generen noves amistats. Aquests canvis/moviments encara són més clars i detectables en el context rural, ja que les oportunitats d'estudis sovint són limitades i t'has de desplaçar per cursar la majoria d'estudis, inclús en formació secundària. I és especialment significatiu si va acompanyat d'un moviment social cap a un espai desconegut, on l'ego no coneix ningú prèviament. Sense el suport dels alteri previs s'activen noves relacions fent canviar profundament la xarxa. En canvi, quan es manté algun conegut, l'impacte relacional és menor i el desplaçament és menys rupturista.

En tercer lloc, les entrevistes mostren que els joves fills d'immigrants viuen realitats socials i culturals complexes, que donen lloc a formes d'autoidentificació híbrides i canviants. Tal com s'ha descrit al cos del treball, es poden identificar tres perfils d'autoidentificació, però cal destacar que aquesta dimensió no determina amb qui es relacionen. Tot i això, pot tenir un paper important en la profunditat dels vincles: sentir-se proper a algú sovint implica haver viscut experiències similars, com haver crescut amb pares immigrants. En paraules d'un entrevistat, *“hi ha coses que només pot entendre algú amb pares immigrants”*. En el mateix sentit, el context social, molt relacionat amb la classe també pot tenir un efecte de similar, ho hem notat en el capital social, cultural i educatiu.

En definitiva, aquest treball volia respondre a la pregunta: com són les xarxes dels fills d'immigrants i per què han evolucionat així? La resposta és que, hi ha certa heterofilia pel que fa a l'origen dels pares però, una homofilia clara en el nivell educatiu, molt vinculada a la trajectòria formativa i al context social.

Els canvis més importants en les xarxes es produeixen amb l'entrada als estudis postobligatoris, especialment quan comporten un canvi d'entorn. Altres espais socials com l'ESO o les activitats extraescolars no generen canvis estructurals tan marcats ni homofilia. Els amics de la infància (“els del poble”) i adolescència (institut) marquen un nucli de la xarxa influenciat per les relacions de la família i els grups de primària (principalment) i ESO. Doncs, el context rural amb classes a primària on hi ha tots els infants del poble són una gran oportunitat per generar relacions heteròfiles que es van desgastant amb el temps.

Els resultats obtinguts s'alineen, en bona part, amb les aportacions del marc teòric. La perspectiva relacional ha estat clau per entendre com la posició social dels joves (context educatiu, familiar, territorial) condiciona tant les oportunitats de relació com el tipus de vincles que estableixen. Cosa que va de la mà de McPherson et al. (2001), la xarxa no només reflecteix els atributs dels individus, sinó també les seves afinitats i els espais on es produeixen les trobades. Els casos analitzats mostren que, certa heterofília en l'origen dels pares, però homofília educativa molt present, fet que posa en relleu el pes del capital cultural i de les oportunitats demogràfiques en la configuració de la xarxa.

Aquesta afectació tant selectiva com d'oportunitats és paral·lela a les teories sobre la construcció identitària dels fills d'immigrants. L'estudi juntament amb el què apunta Gualda (2008) i Alarcón (2010) sobre aquestes identifications híbrides i complexes alimenten la idea de la bidireccional entre xarxa i identificació, entre oportunitats relacionals i homofília selectiva.

Els conceptes de transició i punt d'inflexió han estat útils per identificar moments clau en l'evolució de les xarxes. Els canvis, més enllà de l'impacte a la xarxa, tenen un fort component subjectiu, i la convivència de grups diversos dins la xarxa posa de manifest que la trajectòria vital s'ha d'entendre com un procés simultàniament diacrònic i sincrònic.

Tant en autoidentificació com en estructura relacional les generacions 1,5 i la 2 són més similars del que apuntava part del marc teòric, probablement perquè han compartit context social i trajectòries semblants.

En conjunt, els resultats confirmen i matisen les tesis del marc teòric sobre com es construeixen les xarxes i autoidentificacions dels joves fills d'immigrants en contextos rurals. Destacant la rellevància de la trajectòria educativa i les particularitats de la seva autoidentificació.

De cara a futures línies d'investigació, per superar les limitacions del present treball caldria un estudi amb més recursos, especialment en termes de temps i mida mostral. I seria rellevant aprofundir en el pes dels factors de classe en la configuració de les xarxes socials, amb l'objectiu de diferenciar l'efecte de l'origen de l'efecte de classe.

També seria pertinent analitzar amb més profunditat el paper d'esferes socials com les activitats extraescolars. Si com suggereix aquest estudi i les relacions que s'hi generen

són fortament localitzades i temporals, potser cal replantejar les estratègies de programes que utilitzen aquestes activitats per fomentar la interculturalitat. Com ja s'ha apuntat s'hauria de combinar amb altres factors segregadors igual o més determinants que l'origen.

7. Bibliografia

Alarcón, A. (2010). *Joves d'origen immigrant a Catalunya : necessitats i demandes : una aproximació sociològica*. (Estudis nº 27). Secretaria de Joventut de Catalunya.

Aparicio, R., & Portes, A. (2014). *Crece en España. La integración de los hijos de inmigrantes*. Barcelona: Obra Social "La Caixa".

Barquín, A. (2009). ¿De dónde son los hijos de los inmigrantes? La construcción de la identidad y la escuela. *Educación*, 44, 81-96.

Bolíbar, M., Martí, J., & Lozares, C. (2013). Aplicaciones de los métodos mixtos al análisis de las redes personales de la población inmigrada. *Empiria. Revista de Metodología de las Ciencias Sociales*, 26, 89–115. Universidad Nacional de Educación a Distancia. <https://doi.org/10.5944/empiria.26.2013.7154>

Bolíbar, M., Martí, J., & Verd, J. M. (2015). Just a question of time? The composition and evolution of immigrants' personal networks in Catalonia. *International Sociology*, 30(6), 579-598. <https://doi.org/10.1177/0268580915579925>

Cañadas, M.A., Rúa, A., Fernández, M. & Iglesias, J. (2024). Analysis of the relational integration process of migrants in Spain: The ethnic factor. *International and Multidisciplinary Journal of Social Sciences*, 13(1). <http://dx.doi.org/10.17583/rimcis.11718>

Checa, J., & Monserrat, M. (2015). La integración social de los hijos de inmigrantes africanos, europeos del este y latinoamericanos: un estudio de caso en España. *Universitas Psychologica*, 14(2), 475-486. <http://dx.doi.org.10.11144/Javeriana.upsy14-2.lish>

Edmonston, B. (2013). Lifecourse perspectives on immigration. *Canadian Studies in Population*, 40(1-2), 1-8.

Fuhse, J. & Mützel, S. (2011). Tackling connections, structure, and meaning in networks: quantitative and qualitative methods in sociological network research. *Quality and Quantity*, 45, 1067–1089. <https://doi.org/10.1007/s11135-011-9492-3>

- Goffman, E. (1959). *La presentación de la persona en la vida cotidiana*. Amorrutu, 1971.
- Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American journal of sociology*, 78(6), 1360-1380.
- Gualda, E. (2008). Identidades, autoidentificaciones territoriales y redes sociales de adolescentes y jóvenes inmigrantes. *Portularia*, VIII(1), 111-129.
- Gualde, E. (2010) Presentación. En E. Gualda (ed.) *La Segunda Generación de Inmigrantes en Huelva. Estudio HIJAI*. Universidad de Huelva. 15-19
- Herrera, E. (1994). Reflexiones en torno al concepto de integración en la sociología de la inmigración. *Papers: revista de sociología*. 43, p.71-76.
- Leszczensky L., Stark T. H., Flache A. & Munniksma A. (2016). Disentangling the relation between young immigrants' host country identification and their friendships with natives. *Social Networks*. 44, 179-189. <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2015.08.001>.
- Lubbers, M. J., Molina, J. L., & McCarty, C. (2007). Personal Networks and Ethnic Identifications: The Case of Migrants in Spain. *International Sociology*, 22(6), 721-741. <https://doi.org/10.1177/0268580907082255>
- Lozares, C. (1996). La teoría de redes sociales. *Papers: revista de sociología*, 48, 103-26.
- Lozares, C & Verd, J. M. (2008). La entrevista biográfico-narrativa como expresión contextualizada, situacional y dinámica de la red socio-personal. *Redes. Revista Hispana para el Análisis de Redes Sociales*, 15(2). <https://doi.org/10.5565/rev/redes.132>
- Lozares, C & Verd, J. M. (2011). De la Homofilia a la Cohesión social y viceversa. *Redes. Revista Hispana para el Análisis de Redes Sociales*, 20(1). <https://doi.org/10.5565/rev/redes.408>

Lozares, C., Martí, J., Molina, J.L. & García-Macías, A. (2013). La cohesión-integración versus la fragmentación social desde una perspectiva relacional. *Metodología de Encuestas*, 15, 57-75.

McCarty, C. (2002): "Structure in personal networks". *Journal of Social Structure*, 3(1).

McPherson, M., Smith-Lovin, L., & Cook, J. M. (2001). Birds of a Feather: Homophily in Social Networks. *Annual Review of Sociology*, 27, 415–444. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.27.1.415>

Rumbaut, R. G. (2001). Social Assimilation of Immigrants. En *Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences* (845-849). Elsevier Science Ltd.

Sampson, R. J., & Laub, J. H. (2005). A Life-Course View of the Development of Crime. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 602, 12–45.

8. Annex

8.1 Qüestionari de la xarxa personal

PREGUNTES EGO

- Quants anys tens?
- Amb quin gènere t'identifiques?
 - *Home*
 - *Dona*
 - *Altres*
- On vius?
 - *Juneda*
 - *Torregrossa*
 - *Les Borges Blanques*
 - *Mollerussa*
- D'on son els teus pares?
 - *Gambia/Senegal*
 - *Marroc*
 - *Romania*
- Quina és la teva situació actualment?
 - *Estudiant*
 - *Treballant*
 - *Estudiant i treballant*
 - *Cap de les dos*
- Quin és el teu nivell acadèmic? Quins son els estudis més elevats que has finalitzat o estàs cursant?
 - *Primària*
 - *ESO*
 - *Grau Mitja*
 - *Grau Superior*
 - *Batxillerat*
 - *Universitat*
 - *Altres estudis postobligatoris*
 - *Cap*

GENERADOR DE NOMS

Primer et demanaré que pensis amb el teu dia a dia i amb qui tens contacte. (Puc ajudar dient: amb qui vius? Si treballa amb qui te contacte a la feina i si estudia a la classe. Si fa alguna altra activitat. Si veu a algun amic o familiar)

- Anomena 25 persones que coneguis pel seu nom i ells a tu i que hi hagi tingut algun contacte durant els últims dos anys (pot ser qualsevol tipus de contacte: telèfon, amb persona, missatges... però has de saber el seu nom i l'has de poder contactar). Pot ser qualsevol persona, comença per les persones més pròximes i

importants per tu i després intenta pensar amb qui no es tant proper però hi tens molt contacte. Finalment, pots afegir qui et vingui a la memòria. Per ajudar-te intenta a pensar amb els diferents grups (com la família, amics, feina, veïns, activitats que participes).

PREGUNTES ALTERI

- Amb quin gènere s'identifica?
 - Home
 - Dona
 - Altres
- Del 1 al 5 quin grau de proximitat tens amb ell? (5 és màxima proximitat)
 - 1,2,3,4,5
- Quina relació et lliga amb ell/a?
 - *Amic*
 - *Veí*
 - *Company de feina*
 - *Company d'estudis*
 - *Família*
- On el vas conèixer?
 - Escola
 - Institut (ESO)
 - Estudis postobligatoris
 - Feina
 - Extraescolar
 - De sempre (família i amics de la família)
 - Al poble
 - Altres
- Quin es l'origen dels seus pares?
 - *Gambia/Senegal*
 - *Marroc*
 - *Romania*
 - *Espanya*
 - *Mixt Espanya+ estranger*
 - *Mixt ESTRANGER*
 - *Altres*
- On viu?
 - *Al mateix poble*
 - *A la mateixa comarca*
 - *A la província de Lleida*
 - *A Catalunya*
 - *A Espanya*
 - *Fora d'Espanya al país on va néixer*
 - *Fora d'Espanya i del país on van néixer*
- Quins son els estudis més elevats que has finalitzat o estàs cursant?
 - *Obligatori*

- *Postobligatoris (sense universitaris)*
- *Universitaris*
- *Cap*

PREGUNTES ALTER-ALTER

Ara diré els noms de dos en dos i m'hauràs de dir si es coneixen o no. Agafarem de referencia per si es coneixent la mateixa definició que quan hem fet la teva xarxa (es a dir que podrien sortir a la seva xarxa).

- El X i Y es coneixen?
 - Sí
 - No

8.2 Guió entrevista semi-estructurada

1. Introducció

APROFUNDIMENT DE LA XARXA

- 1.1. Fer pregunta de que li sembla la xarxa i com podria explicar la forma que té?
- 1.2. Vist això amb poques paraules com em diries qui és cadascú, com el presentaries?
- 1.3. Amb una visió general en quin context vas conèixer a la gent que surt a la xarxa?

INTRODUCCIÓ AMB SUBJECTE

- 1.4. Abans t'he preguntat com presentaries als membres de la teva xarxa. Com et presentaries tu? Identitat
- 1.5. I si et pregunto d'on ets?
- 1.6. (si no ho ha explicat a 1.4) Preguntar per estudis i feina, que ha fet i que fa
- 1.7. Que esperes del futur? Que vols estar fent de cara al futur? Com vols estar vivint i fent què? I que creus que la realitat serà així o solament es una esperança difícil d'arribar?
- 1.8. Vius amb els teus pares? De que treballen? D'on son?
- 1.9. Vius amb algú més? Qui? Que fa?
- 1.10. Has parlat amb els teus pares de que els va portar a immigrar?
- 1.11. Com van arribar a aquí al poble?
- 1.12. Tens contacte amb algú del país dels teus pares?
- 1.13. Com es la família de teu pare? I la de la teva mare? Quina relació hi tens tu?
- 1.14. Qui son per tu els teus amics? Parla'm una mica de que fan
- 1.15. De que els coneixes?

2. Bloc 1: Evolució

- 2.1. Que recordes de l'escola?
- 2.2. Com eren els teus companys de classe a primària? Quina relació hi tenies?

- 2.3. Encara tens relació amb ells?
- 2.4. Amb els que tens relació per què segueixes en contacte? I amb els que no, quan
vau deixar de veure-us tant?
- 2.5. Com recordes el salt a l'institut?
- 2.6. Vas fer nous amics allí? (com eren aquests amics) I que va passar amb els que ja
tenies?
- 2.7. Si parlem una mica de fora de l'escola: Durant la primària feies alguna
extraescolar? I després?
- 2.8. (en cas de sí extra escolars) Quina relació tenies amb els companys d'aquesta
activitat?
- 2.9. La resta de temps fora de l'escola, amb qui l'acostumaves a passar durant la
primària. I durant la ESO?
- 2.10. Que vas fer al acabar la ESO?
- 2.11. Amb quins amics del institut vas mantenir contacte?
- 2.12. Ara, amb qui et fas allí on estudies/treballes? I amb qui passes més
temps?
- 2.13. Hi ha algú que coneixies d'abans?
- 2.14. Per concloure una mica aquesta evolució quins punts crues que han estat
els canvis més importants amb les teves relacions?
3. Bolc 2: Significats
 - 3.1. Quins son els vincles que son més importants per tu? Assenyala'ls
 - 3.2. Quina relació tens amb ells? Com és la vostra relació? (cada quan us veieu, que
feu junts, que et fa sentir pròxim a ells)
 - 3.3. Quins son les relacions que han canviat més amb el temps? Cap a més fortes o a
menys. Per què creus que ha passat?
 - 3.4. Hi ha algun d'aquests contactes que et pot ajudar a trobar una bona feina?
 - 3.5. A qui li demanaries ajuda si la necessitessis? I qui seria qui te'n donaria més?
 - 3.6. Per tu que és el que es fa sentir proper a una persona? Què et fa apropar-te a
algú?
 - 3.7. I que penses que es allò que fa la diferencia entre confiar o no amb algú?
 - 3.8. Com ha canviat el tipus de relació que tens amb la gent? (parlar dels diferents
grups: família, feina, estudis, amics, altres activitats...)
4. Tancament
 - 4.1. Quin creus que ha estat el lloc o moment que t'ha servit més per conèixer gent?
I per conèixer la gent més diferent a tu?
 - 4.2. Per anar acabant, si et torno a preguntar qui ets, que em respondries?
 - 4.3. Voldries afegir alguna cosa?

8.3 Trajectòries de la mostra

Taula 4: Trajectòria de les unitats mostrals. (3 files per unitat, de dalt a baix: estudi, lloc estudis i extraescolar)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
RN						Infantíl + Primària												FP 1		tr				
						Juneda																		
IM						Infantíl + Primària												FP1		FP2				
						Juneda																		
G1						Infantíl + Primària												FP1		FP2				
						Les Borges Blanques																		
G2																								
						Escola Gambia																		
						Gambia																		
aM																								
						Escola Marroc																		
RU						Infantíl + Primària																		
						Les Borges Blanques																		

8.4 Figura literària

Per presentar els resultats una forma molt didàctica és la figura literària, és per això que he pensat amb aquest petit esbós que pretén sintetitzar el treball amb una història fictícia:

Avui, l'últim dissabte de maig, he anat a fer de monitor a l'Espai Jove del meu poble, de tres mil habitants. Normalment, hi venen entre deu i quinze joves del poble, d'entre 14 i 17 anys, a fer activitats o, senzillament, a passar la tarda. Ja són les set i la majoria ja ha marxat, però uns quants s'han quedat mirant un vídeo de YouTube a la tele. L'Abu, el Denis i el Yassine estan absorts pel contingut. És curiós que només quedin ells tres, perquè mai arriben junts.

L'Abu sempre ve acompanyat del seu inseparable Bubakar. Pel que m'han explicat, es coneixen des del primer dia que va arribar el Buba. L'Abu havia nascut al poble, i sembla que va ser el seu refugi perfecte enmig de totes aquelles preguntes en un idioma desconegut i el seu guia en aquelles primeres setmanes d'escola, en un país nou, amb amics nous...

El Denis sol venir amb el grupet de la seva edat, la colla de sempre, la mateixa des de primària. I el Yassine, per la seva banda, va molt a la seva: un dia amb uns, un altre amb d'altres. Avui ha vingut amb el Denis i els de la seva kinta, però sovint ve amb els d'un any més o apareix sol a veure qui hi ha.

Quan acaba el vídeo, per trencar el silenci, trec un tema de conversa d'aquells que sempre funcionen. Ara que s'acaba el curs, parlar de què faran l'any vinent és ideal. El Yassine respon ràpidament:

- Aquest estiu treballaré al bar de les piscines i, al setembre, començo el superior d'electromecànica.

Ho té clar: vol acabar el cicle i posar-se a treballar. Li agraden els cotxes, sobretot la part elèctrica. Ens explica que, amb el que guanyi, es vol posar "un woofer ben gordo".

Després li passa la paraula l'Abu. L'any que ve acaba el cicle d'esports i encara no sap què farà: potser tirarà cap al superior, o potser buscarà feina del que surti. Si pot compaginar els horaris de l'institut i els entrenaments de futbol, continuarà jugant a l'equip del poble del costat. Si no, ho deixarà:

- L'any passat ja va ser una merda, perquè anava de tardes, arribava tard, els meus pares no em podien portar, i l'entrenador només em feia jugar cinc minuts. Per aquesta tonteria, em quedo a casa.

Finalment, el Denis diu que acaba el batxillerat, però no sap què fer. Li han quedat cinc assignatures, i no sap si podrà recuperar-les. Fer un altre any “li fa un pal que flipes”, així que potser farà algun cicle que li agradi. La seva germana va fer una cosa semblant: va acabar el batxillerat, va fer un cicle d'auxiliar d'infermeria i ara estudia infermeria a Barcelona. De fet, aquest cap de setmana és a Madrid amb les amigues de la universitat.

Abans de marxar, els pregunto què faran per les festes de Lleida. L'Abu segurament hi anirà amb el Buba, dos del poble del costat i uns amics del cicle. El Denis sortirà si els del poble s'animen. El Yassine ha quedat amb la colleta del cicle mitjà de Mollerussa.

I en aquell moment, mentre els sento parlar i fer plans, m'adono de com els ha anat modelant la vida més enllà del que diuen. L'Abu ha anat fent nous amics, sí, però mai ha deixat de caminar al costat del Buba, el company de primer de primària, el de l'ESO, el del cicle. Una amistat que l'ha acompanyat com una columna vertebral. El Denis s'ha anat movent una mica, adaptant-se, però el seu grup continua sent el de sempre, la colla del poble, els que coneix des que era petit. I el Yassine... ell sí que ha fet un gir. Va començar a distanciar-se dels del poble a l'ESO, i quan va anar sol a Mollerussa a fer el cicle, sense ningú conegut, va començar una nova xarxa, una nova etapa. Ara són aquells amics, els del cicle, amb qui surt, amb qui celebra el Cap d'Any, amb qui fa els seus plans. Sense voler-ho, el seu camí ha pres una altra direcció, i potser ja no tornarà del tot enrere.